

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПЛКИ
„ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ”
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА СУСПІЛЬНИХ НАУК**

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

з навчальної дисципліни «Філософія»
для студентів напряму підготовки

6.140103 «Туризм»

Робоча навчальна програма обгово-
рена і схвалена на засіданні кафедри
педагогіки та суспільних наук
«03» вересня 2015р. протокол № 1
Зав. кафедри: проф. Стрельніков В.Ю.

Модуль 1. Історія розвитку філософської думки

Тема 1. Особливості філософського світогляду

План

1. Предмет та основне питання філософії.
2. Особливості людського ставлення до світу.
3. Характеристика світогляду (за носієм, за рівнем та спрямованістю).
4. Співвідношення філософії, релігії, науки.

Теми рефератів

1. Співвідношення філософії і релігії.
2. Особливості філософського світогляду.
3. Міф та його функції в житті сучасної людини.

Запитання до теми

1. Чому світогляд є специфічно людською характеристикою?
2. Як співвідносяться світогляд і філософія?
3. Чому філософія є розумінням, а не знанням?
4. У чому суть основного питання філософії?
5. Наведіть приклади типології світогляду.
6. Чим відрізняється діяльність людини від активності тварини?
7. Чому людина не пристосовується до світу, а пристосовує його до себе?
8. Що, на Вашу думку, спонукає людину перетворювати світ?
9. Що в людині є вічним, а що розвивається в часі?
10. Пропонуємо придумати дотепну характеристику світогляду або точки зору.
11. Чи існує зв'язок між точкою зору й картиною світу? Поясніть.
12. Поясніть невідповідність між картиною світу і світом як таким?
13. Дайте логічне обґрунтування вислову Льва Шестова: «Завдання філософії не в тому, щоб заспокоювати людей, а в тому, щоб їх бентежити».
14. У чому відмінність між філософією і наукою?

Ключові поняття: світогляд, філософія, міфологія, релігія, наука, відчуття, розум, мудрість, точка зору, картина світу, штучний світ, типологія світогляду.

Інформаційні джерела: 1,5,7,16,17,18,19, 35.

Тема 2. Антична філософія. Докласичний період

План

1. Натурфілософія та пошук першопочатку (Мілетська школа, Геракліт, Парменід, Демокріт).
2. Вчення софістів про людину «як міру усіх речей».
3. Антропологічний поворот Сократа «Пізнай самого себе».

Теми рефератів

1. Формування античної філософії: від міфу до логосу.
2. Тракткування діалектики у філософії стародавньої Греції.
3. Проблема пізнання у філософії софістів та Сократа.

Запитання до теми

1. Чим відрізняється філософське Архе від міфологічного трактування походження світу?
2. Як потрібно розуміти міркування про те, що все складається з вогню, води?
3. Міркування, що в світі панують постійні зміни, є відображенням позиції Геракліта чи елеатів?
4. У чому полягає протистояння між школою мілетців та елеатів?
5. Проти чого спрямовані апорії? Наведіть приклад.
6. Як Демокріт розв'язує проблему першопочатку?
7. Чому за Демокрітом «нічого з нічого не виникає»?
8. Як ви розумієте положення софістів, що «людина є мірою усіх речей»?
9. Чому для софістів не існує істини? Яка ваша думка?
10. У чому полягає антропологічний поворот Сократа?
11. Поясніть суть сократівського діалогу. Яка його мета?

Ключові поняття: антична філософія, натурфілософія, архе, логос, буття, ніщо, апорія, атом, антропологія, сократівська бесіда, діалектика, софістика.

Інформаційні джерела: 1,5,7,8,10,17,18,19, 20,22,24.

Тема 3. Класична антична філософія

План

1. Теорія ідей Платона.
2. «Міф про печеру» та теорія пізнання.
3. Аристотель та його вчення про форму.

Теми рефератів

1. Вчення про душу Платона й Аристотеля.
2. Теорія ідеальної держави Платона.
3. Визначаючі принципи та витоки етики Аристотеля.

Запитання до теми

1. Як вплинула філософія Сократа на погляди Платона?
2. Як співвідносяться ідея і річ у Платона?
3. Що про людську душу говорить її здатність анамнезу?
4. Чому, за Платоном, однаково прекрасними є і дівчина, і ваза, і кінь?
5. Що символізує собою «міф про печеру»?
6. Як співвідносяться чуттєве і умоглядне пізнання за Платоном?
7. Які дві матерії розрізняє Аристотель?
8. Як співвідноситься матеріальне та ідеальне в Аристотеля?
9. В чому схожість та відмінність філософії Платона й Аристотеля?
10. Що є предметом вивчення філософії за Аристотелем?
11. Яка мета пізнання за Платоном і Аристотелем?

Ключові поняття: класична антична філософія, ідеалізм, матеріалізм, ідея, світ ідей, річ, душа, метафізика, форма, матерія.

Інформаційні джерела: 1,5,7,8,10,17,18,19, 20,22,24.

Тема 4. Філософія середніх віків

План

1. Характерні риси середньовічного світогляду.
2. Докази існування Бога.
3. Полеміка про універсалії.
4. Філософія схоластики (І. Еріугена, Т. Аквінський).
5. Критична філософія (Ібн Рушд, Дунс Скотт, Вільям Оккам).

Темі рефератів

1. Ставлення раннього середньовіччя до здобутків античної філософії.
2. Проблема співвідношення віри та розуму у Середньовіччі.
3. Сутність та призначення людини у філософії середньовіччя.

Запитання до теми

1. Назвіть специфічні риси середньовічної філософії. Чим вони зумовлені?
2. Чи принижувався статус філософії тим, що вона стала служницею богослов'я?
3. Яке головне завдання переслідувала патристика?
4. Які значення має термін «схоластика» і чому?
5. Як вирішувалась у середньовіччі проблема співвідношення віри та розуму?
6. У чому суть суперечки між реалістами та номіналістами?
7. Порівняйте вихідні ідеї схоластики та містики.
8. Окресліть історичний зміст концепції «подвійної істини».
9. Розкрийте зміст і значення принципу «бритви Оккама».
10. Порівняйте вислови «Вірую, тому що абсурдно...» та «Віруй, щоб розуміти; розумій, щоб вірувати...», які позиції вони відображають?

Ключові поняття: середні віки, апологетика, патристика, схоластика, містика, універсалії, реалізм, номіналізм, докази буття Бога, віра, розум, теологія, теоцентризм, символізм.

Інформаційні джерела: 1,5,7,8,10,17,18,19, 20,21,23,24.

Тема 5. Філософія епохи відродження

План

1. Основні ідеї філософії епохи Відродження.
2. Гуманістична спрямованість філософії Відродження.
3. Натурфілософія М. Кузанського, Дж. Бруно, Г. Галілея.
4. Утопічні проекти ренесансу (Т. Мор, Т. Кампанелла).

Теми рефератів

1. Ставлення філософів епохи Відродження до античності та Середньовіччя.
2. Здобутки та невдачі Ренесансу.
3. Роль мистецтва у формуванні образу людини епохи Ренесансу.

Запитання до теми

1. Які причини зумовили перехідний характер світогляду епохи Відродження?
2. У чому особливість антропоцентризму цього періоду?
3. Чому гуманізм стає визначальною ідеєю?
4. Як змінюється трактування людини у порівнянні з античністю та Середньовіччям?
5. Як відбувається зміна геоцентричної картини світу геліоцентричною?
6. У чому суть Коперніканського перевороту?
7. За які думки був страчений Дж. Бруно?
8. Чому в епоху Відродження провідною формою суспільної свідомості стало мистецтво, а не наука?
9. Чому саме християнство створило необхідні умови для формування науки?
10. Які соціально-політичні погляди формуються в епоху Відродження? Чому?
11. Який соціальний ідеал утверджують філософи Відродження?

Ключові поняття: Відродження, гуманізм, антропоцентризм, секуляризація, пантеїзм, діалектика, натурфілософія, геоцентрична система, геліоцентрична система, індивідуальність, свобода волі, утопія, соціальний ідеал.

Інформаційні джерела: 1, 2, 4–6, 8–10, 13, 19, 25.

Тема 6. Філософія нового часу

План

1. Основні риси й передумови формування філософії Нового часу.
2. Проблеми пізнання: емпіризм та раціоналізм філософії Нового часу.
3. Теорія механіки (Г. Галілей, І. Ньютон).
4. Ідеал людини епохи Просвітництва.
5. Проблеми німецької класичної філософії.

Теми рефератів

1. Історично – культурні передумови наукової революції Нового часу.
2. Енциклопедисти та їх внесок в розвиток західно-європейської культури.
3. Ідеї етичного вчення І. Канта.

Запитання до теми

1. Які принципові зміни в науковій і філософській картині світу відбулися в Новий час?
2. Чому проблеми методології стають визначаючими для філософії?
3. Чи погодитесь Ви з висловом: «Немає нічого в розумі, чого б не було у відчуттях»? Погляди якого напряму він відображає?
4. Чийм поглядам у тлумаченні людини Ви віддаєте перевагу – вченню про вроджені ідеї Декарта чи поняттю *tabula rasa* Локка? Чому?
5. Прокоментуйте вислів «Мислю, отже існую». Який спосіб світобачення стверджується та які можливі його наслідки?
6. Чому однією з головних наук Нового часу стала механіка? Чому природознавство заговорило мовою математики? Які наслідки математизації науки?
7. Чим пояснюються ставлення науки Нового часу до природи і наступальна, завойовницька діяльність людини відносно неї?
8. Що таке деїзм? Чим доводили деїсти неможливість втручання Бога в земні справи? У чому полягає відмінність між теїстичними і деїстичними поглядами?
9. Який зміст у поняття «раціоналізм» вкладали в епоху Просвітництва?
10. Як ви ставитесь до просвітницької ідеї тотального прогресу людства?
11. Прокоментуйте вислів Вольтера «Випадковості не існує, все в цьому світі або випробування, або покарання, або нагорода, або передбачення».
12. Які соціально-культурні передумови сприяли рухові енциклопедистів?
13. Що означає положення І. Канта «Людина – тільки мета, і ніколи – не засіб»?
14. Прокоментуйте положення Гегеля «Все розумне – дійсне, все дійсне – розумне».

Ключові поняття: Новий час, Просвітництво, німецька класична філософія, гносеологія, емпіризм, раціоналізм, механіцизм, енциклопедизм, критична філософія Канта, категоричний імператив Канта, діалектика, закони діалектики.

Інформаційні джерела: 1, 2, 4–6, 8–10, 13, 15, 20, 21, 26, 27.

Тема 7. Західна філософія новітнього часу

План

1. Особливості неklasичної філософії.
2. Нігілізм Ф. Ніцше та його вплив на розвиток західної філософії.
3. Теорія підсвідомого З. Фрейда.
4. Ідея архетипів К. Юнга та їх філософське значення.

Теми рефератів

1. Культурно-історичні передумови формування неklasичної філософії.
2. Передумови дослідження проблеми безсвідомого в історії філософії.
3. Нігілізм Ф. Ніцше та його наслідки.

Запитання до теми

1. У чому найістотніша відмінність філософських течій кінця ХІХ – поч. ХХ ст.ст. від класичної філософії?
2. У чому суть концепції «воля замість розуму» в неklasичній філософії?
3. Визначте філософсько-світоглядні засади «філософії життя».
4. Визначте, абсолютизація яких першоджерел лежить в основі неklasичних філософських течій.
5. Порівняйте вихідні принципи класичної і неklasичної філософії: їх взаємні переваги та недоліки.
6. Проілюструйте конкретними прикладами прояви внутрішньої суперечливості філософських ідей Ф. Ніцше.
7. Чим викликаний нігілізм Ф. Ніцше?
8. Які нові принципи моралі пропонує Ф. Ніцше?
9. Чому людина, за Ніцше, – «це міст, а не ціль»?
10. Як Фрейд пояснює виникнення й формування людського суспільства та культури.
11. Наведіть приклади прояву фрейдизму в художній культурі ХХ ст.
12. У чому суть процесів сублимації та витіснення?
13. Прокоментуйте думку Юнга: «Ви – тільки плямочка свідомості, яка плаває в морі життя, учасником якого Ви не є».
14. Що таке архетип? У чому він проявляється? Наведіть приклади.

Ключові поняття: ірраціоналізм, воля, інстинкт, воля до влади, надлюдина, нігілізм, «любов до далекого», інтуїція, несвідоме, надсвідоме, сублимація, витіснення, психоаналіз, архетип.

Інформаційні джерела: 1, 4–6, 8, 10, 13, 15, 20, 21, 26, 27, 33–35.

Тема 8. Філософія екзистенціалізму

План

1. Культурно – історичні передумови формування філософії екзистенціалізму.
2. Проблема відчуження та людського існування.
3. Гранична ситуація і проблема сенсу існування.
4. Проблема вибору, відповідальності і свободи.

Теми рефератів

1. Світоглядні передумови формування екзистенціальної філософії.
2. Проблема свободи у філософії Ж.-П. Сартра.
3. Філософія абсурду й бунту А. Камю.

Запитання до теми

1. Чому ірраціоналізм стає визначальним принципом некласичної філософії?
2. Які причини обумовлюють філософію екзистенціалізму?
3. Визначте, що таке «справжня» і «несправжня» екзистенція.
4. Чому засоби науки не підходять для пізнання людини?
5. Чому саме самопізнання здатне досягнути екзистенцію?
6. Що означає «спів-буття» за М. Гайдеггером?
7. Які причини відчуження розглядає екзистенціалізм?
8. Які ситуації ми називаємо граничними?
9. Чому людина замислюється про сенс життя?
10. Чому відповідальність є невід'ємною характеристикою вільного людського існування?
11. У чому проявляється трагізм індивідуального людського існування?
12. Чому людина приречена бути вільною? Як ви вважаєте?
13. Чому існування передує сутності за Сартром? Що означає «людина – проект».
14. Чи можна вважати абсурд нісенітницею?
15. Чому для Камю вислів «Бунтую – отже, існую» є визначальним?

Ключові поняття: екзистенціалізм, екзистенція, справжнє існування, свобода, вибір, гранична ситуація, гуманізм, абсурд, бунт, сенс життя.

Інформаційні джерела: 1, 4–6, 8, 10, 13, 15, 20, 21, 26, 27, 33–35.

Тема 9. Філософська думка в Україні

План

1. Філософські ідеї Г. Сковороди:
  - а) вчення про «дві натури» і «три світи»;
  - б) концепція «сродної праці» і «нерівної рівності».
2. Філософія серця П. Юркевича.
3. Міфопоетичні символи у творчості Т. Шевченка.

Теми рефератів

1. М. Гоголь в історії вітчизняної філософської культури.
2. Філософські мотиви та світогляд Т. Шевченка.
3. Філософська концепція В. Вернадського.
4. Релігійно-етична проблематика української філософії кінця ХІХ–ХХ ст.ст.

Запитання до теми

1. Які характерні риси української філософії?
2. У чому проявилась оригінальність філософських ідей Г. Сковороди?
3. Часто підкреслюють: «Сковорода – це український Сократ». Дайте порівняльну характеристику цим двом мислителям.
4. Як можливе щастя за Г. Сковородою?
5. Які дві натури, за Г. Сковородою, визначають будь-яке існування?
6. Чому саме «сродна праця» є самореалізацією особистості за Г. Сковородою?
7. Які ідеї платонізму характерні для філософії П. Юркевича?
8. У чому полягає «філософія серця»?
9. У чому недоліки матеріалізму на думку П. Юркевича?
10. Чому, на думку П. Юркевича, розум є недостатнім інструментом пізнання?
11. Чому світосприйняття Т. Шевченка характеризують як «філософію трагедії»?
12. Які архетипні образи використовує Т. Шевченко для зображення долі України?
13. Що символізує собою архетип кобзаря?
14. Яка тема є провідною для «Причинної» Т. Шевченка?

Ключові поняття: три світи, дві натури, «нерівна рівність», «сродна праця», філософія серця, кордоцентризм, антеїзм, архетип, образи – символи.

Інформаційні джерела: 2, 4, 7, 10–12.

Модуль 2. Актуальні проблеми сучасності

Тема 10. Культурні передумови постмодерну

План

1. Світоглядно-культурні зміни ХХ ст.
2. Принципи та категорії нової культурної реальності.
3. Визначальні риси постмодерного мистецтва.

Теми рефератів

1. Постмодернізм у мистецтві (на вибір: література, живопис, кіно).
2. Світ як супермаркет (за роботами Мішеля Уельбека).
3. Новий образ світу в контексті філософії постмодернізму.

Запитання до теми

1. Які світоглядні положення сприяють формуванню нової культури?
2. Чому світ є лабіринтом?
3. Чим відрізняється світ – ризоми від світу – дерева?
4. У чому суть нових художніх прийомів: інсталяція, перформенс, колаж тощо.
5. Що означає принцип деконструкції: руйнування усталеного чи його переформатування? Поясніть.
6. Яке місце повсякденності та тілесності у формуванні постмодерної культури?
7. Чому річ та споживання стають невід’ємними рисами нової культури?
8. Назвіть характерні риси постмодернізму.
9. Чому деканонізація традиційних правил приводить до поверховості і фрагментарності? Наведіть приклади.
10. Чи має прагнення до нового (креативності) негативні сторони? Поясніть.
11. Яке, на Вашу думку, співвідношення між матеріальними та духовними цінностями в сучасних світових процесах?
12. Як змінюється розуміння людини в контексті постмодернізму?

Ключові поняття: постмодернізм, масова культура, деконструкція, лабіринт, ризома, бінарні опозиції, повсякденність, карнавальність, колаж, інсталяція, перформенс, парадоксальність, симулякр, симуляція.

Інформаційні джерела: 1, 3–6, 8–11, 13.

Тема 11. Філософія постсучасності

План

1. Теорія постсучасності (Ж. Бодрійяр, Д. Белл).
2. Проблема людини у постмодернізмі.
3. Постмодерністська модель світобачення.
4. Постмодерн західний і східний.

Теми рефератів

1. Характерні риси постмодерну за працею Ж. Бодрійяра «Система речей».
2. Віртуалізація постмодерного суспільства за працею Д. Іванова «Віртуалізація общества».
3. Теорія постіндустріального суспільства Е. Тоффлера.

Запитання до теми

1. Що визначає основу «пост-історії»?
2. Які проблеми породжує постіндустріальне суспільство?
3. Як утверджувалося поняття «постмодернізму»?
4. Як Ви вважаєте, чому саме в літературі та архітектурі постмодернізм проявився вперше?
5. Які риси визначають людину постмодернізму?
6. Як ставиться до традиції постмодернізм?
7. Які форми «відродження» минулого породжує нова культура?
8. Чому іронічність і пародіювання стають невід'ємними рисами культури?
9. Що подібного у характеристиках постмодерну І. Хасана і Ч. Дженксона?
10. Чому у постмодернізмі світ постає текстом, а життя – карнавалом?
11. Чи є постмодернізм явищем суто західної культури? Поясніть.
12. У чому особливість сприйняття постмодернізму східною культурою?

Ключові поняття: постмодернізм, постсучасність, постісторія, постіндустріальне суспільство, постмодерністська картина світу, «людина без властивостей», деконструкція традиції.

Інформаційні джерела: 1, 3–6, 8, 10, 11, 13.

Тема 12. Особистість як предмет філософського аналізу

План

1. Історико-філософський аналіз проблеми людини.
2. Християнська антропологія.
3. Поняття «людина», «індивід» і «особистість».
4. Особистість та соціальна система.
5. Життєвий світ сучасної людини.

Теми рефератів

1. Філософська проблема співвідношення душі і тіла людини.
2. Проблема співвідношення національного і загальнолюдського (націоналізм, інтернаціоналізм, космополітизм).
3. Двоїстість людського буття: чоловіче та жіноче.
4. Імідж – технологічний образ людини постмодерну.

Запитання до теми

1. Які характеристики людського буття були домінуючими у різні історичні періоди?
2. У чому відмінність між античним і християнським розумінням людини?
3. Чому античність не знала особистості?
4. Що таке «природа» людини у християнській антропології?
5. Як співвідносяться індивідуальність і особистість?
6. Чим відрізняється індивідуальність природна і особиста? Наведіть приклади.
7. Що означає висновок О. Лосева, що «особистість є субстанційною єдинороздільною тотожністю душі і тіла»?
8. Чому особистість неповторна?
9. Як впливає суспільство на людину?
10. Через яких посередників суспільство впливає на людину?
11. У чому парадоксальність співіснування індивіда і суспільства?
12. Чому складно змінити соціальні відносини та інститути?
13. Які виміри визначають життєвий світ сучасної людини?

Ключові поняття: антропологія, людина, індивідуальність, особистість, суспільство, антропоцентризм, теоцентризм, соціоцентризм, омасовлення, буденність, технології.

Інформаційні джерела: 1, 3–6, 8, 10, 11, 13, 34.

Тема 13. Свідомість: її походження та сутність

План

1. Виникнення та сутність свідомості.
2. Структура та рівні свідомості.
3. Походження сенсу.
4. Свідомість людини та інстинкти тварини.

Теми рефератів

1. Співвідношення біологічного і соціального у походженні свідомості.
2. Суспільна свідомість: сутність, форми, рівні.
3. Рівні психічного життя людини: свідоме, несвідоме, надсвідоме.

Запитання до теми

1. У чому проявляється самототожність людини?
2. Що таке самосвідомість?
3. У чому полягає відносна самостійність і творча природа свідомості?
4. У чому проявляється триєдність волі, розуму і почуттів?
5. Як пов'язані свідомість і мозок?
6. Свідомість і мислення – синоніми чи різні поняття?
7. Як співвідносяться поняття психіка, свідомість, мислення?
8. Що таке несвідоме? Яка його роль? Поясніть.
9. Які структурні елементи свідомості?
10. Музика – явище ідеальне чи матеріальне? Відповідь обґрунтуйте.
11. Яка природа й сутність сенсу?
12. Поясніть твердження Л. Вітгенштейна: «Межа моєї мови є межею мого світу».
13. Чи наділені тварини свідомістю? Поясніть.

Ключові поняття: свідомість, самосвідомість, психіка, несвідоме, надсвідоме, структура свідомості, інтенціональність, рефлексія, мислення, розум, сенс.

Інформаційні джерела: 1, 2, 4–6, 8–11, 13.

Тема 14. Філософський аналіз суспільства

План

1. Поняття та структура суспільства.
2. Формаційний та цивілізаційний підходи.
3. Теорії постіндустріального суспільства.
4. Сенс та спрямованість історії.

Теми рефератів

1. Духовне життя суспільства та його структура.
2. Культурні загрози постіндустріального суспільства.
3. Ідея «кінця історії» Ф. Фукуями.

Запитання до теми

1. Що вивчає соціальна філософія?
2. Чим відрізняється сучасний аналіз суспільства від попередніх епох?
3. Назвіть фактори, що обумовлюють суспільний розвиток.
4. Прокоментуйте вислів Монтеस्क'є: «Влада клімату сильніша за будь-яку іншу владу».
5. Назвіть основні сфери суспільного життя.
6. Як співвідносяться цивілізаційна й формаційна методологія аналізу суспільства?
7. Назвіть основні елементи суспільної структури та охарактеризуйте їх.
8. Що являє собою «тріада» Д. Белла?
9. Чим відрізняється постіндустріальне суспільство від індустріального?
10. Які «три хвилі» історії розглядає Тоффлер?
11. Які загрози містить культура «електронного села» за М. Маклюеном?
12. Чи має історія сенс? Посніть.

Ключові поняття: суспільство, соціальна структура, формація, цивілізація, традиційна цивілізація, індустріальне суспільство, постіндустріальна цивілізація, історія, сенс історії.

Інформаційні джерела: 1, 3–6, 8, 10, 13, 29.

Тема 15. Природа як предмет філософського осмислення

План

1. Природа світу і природа людини.
2. Характеристики людської природи.
3. Культура і природа людини.

Теми рефератів

1. Трактатування природи у філософії Нового часу.
2. Історичні форми взаємодії людини і природи.
3. Техніка і природа.

Запитання до теми

1. Як відрізняється сприйняття природи в різні історичні епохи?
2. У чому полягає філософський зміст проблеми відношення людини до природи?
3. Що розуміється під поняттям природа?
4. Що відрізняє природу людини від природи світу?
5. Чи існують межі втручання людини в природу?
6. Назвіть специфічні риси живої природи.
7. Яка природа людяності?
8. Які характеристики визначають людське буття?
9. Як співвідносяться в людині недостатність, надмірність і творчість?
10. Чи можна уникнути протиріч між людиною і природою?

Ключові поняття: природа, жива природа, природа людини, культура.

Інформаційні джерела: 1,2,4,24,36

Тема 16. Філософія техніки

План

1. «Техніка»: витоки та еволюція поняття.
2. Технологічний детермінізм та інформаційні технології.
3. Вплив техніки на науку і природу.
4. Людина в технологічній реальності.

Теми рефератів

1. Людина і техносфера.
2. Знання і комп'ютер. Штучний інтелект.
3. Природа глобальних проблем.

Запитання до теми

1. Що таке техніка та як вона еволюціонувала?
2. Які науково – технічні революції пережило людство?
3. Чим можна обґрунтувати твердження, що людство рухається шляхом прогресу? Які існують види прогресу?
4. У чому полягає зворотний бік прогресу? Які мислителі в історії філософії і науки говорили про нього?
5. Які ідеї визначають технологічний детермінізм?
6. Що таке віртуальна реальність? Яку загрозу внутрішньому світу людини вона містить?
7. Чому глобальні проблеми формуються в епоху техно?
8. Як співвідносяться знання та інформація?
9. Що таке інформаційні технології та як вони впливають на людину? Як впливає техносфера на культуру? Що таке машинне мистецтво?
10. Як змінюються уявлення про красу, щастя у технологічному світі?

Ключові поняття: техніка, філософія техніки, технологічний детермінізм, інформаційні технології, технологічна реальність, інженерія, культура, цивілізація.

Інформаційні джерела: 1, 3–6, 8, 10, 11, 13.

Тема 17. Філософія господарства

План

1. Особливості господарства ранньої історичної епохи.
2. Тенденції розвитку господарства до новітнього часу.
3. Особливості господарства постіндустріального суспільства.
4. Людина як предмет технологічного виробництва.

Теми рефератів

1. Причини виникнення капіталістичного господарства у В. Зомбарта і М. Вебера.
2. Мета господарської діяльності людини у М. Булгакова.
3. Господарство в постісторичну добу за роботами Ж. Бодрійара «Система речей» і «Символічний обмін і смерть».

Запитання до теми

1. У чому полягає мета господарства в різні історичні епохи?
2. У чому полягає перевага витратного господарства над прибутковим?
3. Що має на меті ідея «необхідного достатку»?
4. Які риси християнської економіки, за Булгаковим, сьогодні реалізувати легко, а які важко досяжні?
5. Що втратила, а що здобула людина у процесі переходу від кріпосництва до капіталізму?
6. Що позитивного принесло для людського існування господарство Нового часу?
7. Які риси на Вашу думку є визначальними в постіндустріальному господарстві? Чому?
8. Що є головним рекламним продуктом?
9. Які зміни відбулися у сфері грошового обігу, чи є в них майбутнє?
10. Чому людина стає головним інструментом і джерелом інформаційного господарства?
11. Як можна протистояти перетворенню індивіда на дивіда?
12. У чому проявляється масове виробництво одиничного?
13. Які існують загрози для людини в суспільстві споживання?
14. У чому полягає прихований сенс маркетингу? Наведіть приклади.
15. Чи згодні ви з тезою, що імідж є тільки імітацією людяності?

Ключові поняття: господарство, виробництво, споживання, домострой, економіка дару, потлач, автаркія, симулякр, дивід, «віртуалізм», реклама, імідж, маркетинг.

Інформаційні джерела: 1,4-10,17,18,19, 20,25,39.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна:

1. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій. – Київ: ГЕНЕЗА, 1993. – 255 с.
2. Базилевич В.Д., Ільїн В.В. Філософія економіки — К.:Знання; М.:Рыбари, 2011. — 927 с.
3. Базилевич В.Д., Ільїн В.В. Метафізика економіки. — К.:Знання; М.:Рыбари,2010.— 925
4. Бычков В. В. Эстетика: Учебник. — М.: Гардарики, 2004. — 556 с.
5. Губин В.Д., Сидорина Т.Ю.. Философия. - М.: Гардарики, 2007. - 828 с.
6. Губин В.Д.. Философия.- М.: Проспект, 2007. - 336 с.
7. Губин В.Д.. Основы философии.- М.: Форум – Инфра-М , 2007. - 288 с.
8. Гусев В.І. Вступ до метафізики: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2004. – 488 с.
9. Горський В. С. Історія української філософії. Курс лекцій / В. С. Горський. – К. : Наукова думка, 1996, – 285 с.Історія української філософії: Підручник. – К.: Академвидав, 2008. – 624 с.
10. Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: Логос, Софія, Розум. Підручник для студентів вищих навчальних закладів / Кремень В.Г., Ільїн В.В. – К.: Книга, 2006. – 432 с.
11. Мучник А.Г. Философия достоинства, свободы и прав человека. – К.: Парламентское издательство, 2009. – 672 с.
12. Петрушенко В.Л. Філософія: курс лекцій: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації. – 4-те видання, стереотипне. – Львів: «Новий світ – 2000», 2006. – 506 с.
13. Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія: Підручник. – К.: Академвидав, 2008. – 592 с. (Альма-матер).
14. Социальная философия. Учебник / Под общ. редакцией Андрущенко В.П., Горлача Н.И. – Киев-Харьков: Издательский центр «Единорог», 2002. – 736 с.
15. Філософія: Навчальний посібник. За ред. І.Ф.Надольного. – Київ: Вікар, 2002. – 584 с.
16. Філософія: Підручник / Бичко І.В., Бойченко І.В., Табачковський В.Г. та ін. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
17. Філософія: Світ людини. Курс лекцій: Навчальний посібник / В.Г.Табачковський, М.О.Булатов, Н.В.Хамітов та ін. – К.: Либідь, 2004. – 432 с.
18. Філософський енциклопедичний словник [укладач В.І. Шинкарук]. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
19. Философский энциклопедический словарь [сост. Е.Ф.Губский, Г.В.Кораблева, В.А.Лутченко. – М.:ИНФРА-М, 1998. – 576 с.

20. Хамитов Н., Крылова С. Философский словарь. Человек и мир. – К: КНТ, Центр учебной литературы, 2006. – 308 с.

Додаткова:

21. Августин. Сповідь / Святий Августин; [пер. з лат. Ю.Мушака]. – К.: Основи, 2008. – 319 с.
22. Антология мировой философии: [в 4 т.] / [ред.-сост. В.В.Соколов]. – М.: Мысль, 1969. – (Серия «Философское наследие»). – Т.1. Ч.1. – 1969. – 576с.
23. Аристотель. Метафизика / Аристотель. Сочинения: в 4-х т. – М.:, 1983. – Т.1.
24. Арістотель. Нікомахова етика / Арістотель; [пер. з давньогр. В.Ставнюка]. – К.: Аквілон-Плюс, 2002. – 480 с.
25. Габермас Ю. Інший шлях із філософії суб'єкта: альтернатива комунікативного та суб'єктоцентрованого розуму / Юрген Габермас. Філософський дискурс Модерну; [пер. з нім. В.М. Купліна]. – К.:Четверта хвиля, 2001. – С. 287 – 318.
26. Гадамер Г.-Г. Істина і метод / Ганс-Георг Гадамер; [пер. з нім. О.Мокровольського]. – К.: Юніверс, 2000. Т.1: Герменевтика I: Основи філософської герменевтики. – 474 с.
27. Гайєк Ф.-А. Право, законодавство і свобода : Нове визначення ліберальних принципів справедливості і політичної економії / Ф.-А. Гайєк ; [пер. с англ.]. – К. : Аквілон-Прес, 2000. – 448 с.
28. Гегель Г. В. Ф. Основи філософії права, або Природне право і державознавство / Георг Вільгельм Фрідріх Гегель; [пер. з нім. Р.Осадчука, М.Кушніра]. – К.: Юніверс, 2000. – 336 с.
29. Гегель Г. В. Ф. Феноменологія духу / Георг Вільгельм Фрідріх Гегель; [пер. з нім. П.Таращука]. – К.:Основи, 2004. – 548 с.
30. Гоббс Т. Левіафан / Томас Гоббс; [пер. з англ. Р.Димерця та ін.] – К.: Дух і літера, 2000. – 606 с.
31. Гоббс Т. Философские основания учения о гражданине / Томас Гоббс; [пер. с англ., отв. Ю. Хацкевич]. – Мн.: Харвест, М.: АСТ, 2001. – 304 с.
32. Гуссерль Э. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология / Эдмунд Гуссерль. Философия как строгая наука; [пер. с нем. сост., подгот. текста и примеч. О.А.Сердюкова]. – Новочеркасск: САГУНА, 1994. – С. 49 – 100.
33. Декарт Р. Первоначала философии / Рене Декарт. Сочинения в 2-х т.; [пер. с лат. С.Я.Шейнман-Топштейн]. – М.: Мысль. – 1989. – (Серия «Философское наследие»; Т.106). – Т.1. – 1989. – С. 297 – 422.
34. Декарт Р. Разыскание истины посредством естественного света / Рене Декарт. Сочинения в 2-х т.; [пер. с лат. С.Я.Шейнман-Топштейн]. – М.: Мысль, 1989. – (Серия «Философское наследие»; Т.106). Т.1. – 1989. – С. 154 – 178.
35. Ермоленко А.Н. Этика ответственности и социальное бытие человека / Анато-

- лий Николаевич Ермоленко. – К.: Наукова думка, 1994. – 200 с.
36. Ермоленко А.М. Комунікативна практична філософія / Анатолій Миколайович Ермоленко. – К.: Лібра, 1999. – 488 с.
37. Кант І. Критика практичного розуму / Імануїл Кант; [пер. з нім., прим. та післямова І.Бурковського; наук. ред. А.Єрмоленко]. – К.: Юніверс, 2004. – 240 с.
38. Кант И. Основы метафизики нравственности / Иммануил Кант. Сочинения в шести томах; [пер. с нем. Б.А. Фохта; под общ. ред. В.Ф. Асмуса, А.В. Гулыги, Т.И. Ойзермана]. – М.: Мысль. – (Серия «Философское наследие»). Т.4. Ч.1. [ред. 4-го т. В.Ф. Асмус]. – 1965. – С. 219 – 325.
39. Кастельс, М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Мануэль Кастельс; [пер. с англ. Б.Э.Верпаховского и др.]. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
40. Козловски П. Культура постмодерна: общественно-культурные последствия технического развития / Питер Козловски; [пер. с нем. Л.В.Федоровой, М.Н.Грецкого и др.]. – М.: Республика, 1997. – 240 с. – (Философия на пороге нового тысячелетия).
41. Маркс К. Економічно-філософські рукописи 1844 року // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. Т. 42. - К.: Політвидав України, 1980. - С. 39-159.
42. Маркс К. До критики політичної економії // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. Т. 13. – К: Політвидав України, 1963. – С. 442.
43. Маркс К. Капітал // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. Т. 23. – К.: Політвидав України, 1963. – С. 728.
44. Сартр Ж.-П. Екзистенціалізм – это гуманизм // Сартр Ж. П. Тошнота: / Ж. П. Сартр; [пер. с фр. Ю. Я. Яхниной]. - Москва: АСТ, 2016. – 318 с.
45. Юнг К. Архетип и символ / К.Г. Юнг. – М., Ренессанс, 1991. – 288 с.
46. Юркевич Памфіл. Історія філософії права: Філософія права; Філософський щоденник. – К.: Ред. журн. «Український світ», 1999. – 756 с.

Інтернет-ресурси:

1. Філософія: електронна бібліотека [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://elib.nplu.org>
2. Курс лекцій з філософії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tspu.edu.ua/subjects/87/Filosofiya/lekcii.htm>
3. Постмодернізм. Енциклопедія // Сост. Грицанов А.А, Можейко М.А. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.infoliolib.info/philos/postmod/index.html>
4. Владислав Тарасенко. Познание как фрактальное блуждание в мире: <http://www.synergetic.ru/fractal/poznanie-kak-fraktalnoe-bluzhdanie-v-mire.html>
5. Вариации на темы Маршалла Маклуэна, Тимоти Лири и Бенуа Мандельброта: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zhurnal.ru/nepogoda/variacii.htm>

6. Бодрийар Ж. Америка (эссе) / Amérique (1986, рус. перевод 2000 г.), [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: http://www.e-reading.club/bookreader.php/104536/Bodriiyyar_-_Amerika.html
7. Бибихин В.В. Собственность. Философия своего. [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.twirpx.com/file/1399724/>